

Det er et interessant studie, læserne her præsenteres for, og det vil uden tvivl kunne danne model for tilsvarende undersøgelser uden for København. Det vil i øvrigt nok være ønskværdigt, idet bogen mangler udblik, forstået således, at resultaterne ikke sættes ind i en bredere sammenhæng. Det skal også siges, at fremstillingen er præget af en del fejl, at det kan være vanskeligt at læse og forstå tabellerne, samt at der er rod i kortmaterialet, således at udgiverne har måttet udsende et helt nyt kort til side 72 samt rettelser til en anden korttekst.

Henrik Fode

Povl Eller: *Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg*. (Udgivet af museets bestyrelse, 1978). 144 s.

Da det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg blev grundlagt 1878, skete det under indtrykket af den ulykkelige krig i 1864, der fik landet til at overbetone de heroiske sider i dansk historie og fortrænge det, der virkede nedsættende, og det nye museum måtte ikke konkurrere med de gamle samlinger. Resultatet blev derfor, at rummene blev fyldt dels med kopier og modeller, dels med en række malerier, der viste tidens opfattelse af de store begivenheder. Det var mere pathos, man søgte, end forståelse af fortiden. Historisk blev det utilfredsstillende, fordi indholdet af samlingen ganske vist viste, hvordan bestemte kredse i 19. århundredes sidste fjerdedel så på Danmarks skæbne gennem tiderne, men fortiden, som den var, forblev skjult. Det er nu ændret. Museet er blevet et pantheon, der i malerier og andre billeder og genstande fra personligheder, der har været med til at forme Danmark, giver et indtryk af landet, uden at kunsten bliver negligeret. I løbet af de 100 år er der tilvejebragt en meget værdifuld samling.

I anledning af jubilæet har museet udsendt en ny vejledning, der sælges som særtryk til de besøgende, og som i forening med en værdifuld indledning desuden danner et særskilt skrift. Der er grund til at fremhæve de smukke farve-reproduktioner, der sammen med de andre billeder giver en introduktion til Danmarks statshistorie, belyst i portrætter og genstande; det er en publikation, som svarer til museets og dets personales høje standard.

Helge Søgaard

Fra Bispetofte til Bjerget. Statsbiblioteket 1902-77. Red. af Ejgil Søholm og Karl V. Thomsen. With an English summary. (Universitetsforlaget, Århus, 1977). 252 s., ill. Kr. 64,40.

Biblioteks- og Kulturliv i Århus. Erindringer af Emanuel Sejr. Udg. af Århus byhistoriske Udvalg. (Universitetsforlaget, Århus, 1977). 300 s., ill. Kr. 77,40 kr.

Sammenlignet med de to søsterbiblioteker i København, Det kongelige Bibliotek og Universitetsbiblioteket, er Statsbiblioteket med kun trekvart århundrede bag sig et ungt bibliotek, men alligevel er det nok det danske bibliotek, der har udgivet flest jubilæumsskrifter.

1927 kom et digert værk, der behandlede bibliotekets historie i de første 25 år, og hertil kom som et slags tillæg en beretning fra perioden 1927-1939; 1952 tog man turen en gang til med »Statsbiblioteket 1902-52,« og 25 år senere er bibliotekets 75 årige historie og nuværende situation skildret i jubilæumsbogen fra 1977 »Fra Bispetofte til Bjerget«. Til denne imponerende række festskrifter kunne man også føje det skrift, der blev udgivet i forbindelse med indvielsen af nybygningen 1963, hvori Emanuel Sejr skildrede Statsbibliotekets interessante forhistorie

og tilblivelse. Og hvis man ønsker at fortsætte kan man også med en vis ret nævne Emanuel Sejrs nedennævnte erindringsbog, der vel nok er en selvbiografi, men dog, som titlen også angiver, i høj grad er et erindringskrift, netop om Statsbiblioteket og de mange mennesker, der har færdedes her, men herom senere.

Statsbibliotekets historie er heldigvis interessant og farverig nok til at bære denne pompøse række af festskrifter, som jo sikkert om ikke så mange år vil blive forøget med et hundredårs jubilæumsskrift. Statsbibliotekets historie er jo i øvrigt en del af den almindelige danske og nordiske bibliotekshistorie og bl.a. et eksempel på, hvordan man med utraditionelle metoder, et eventyrligt engagement i sagen og til trods for en vis modstand fra nær og fjern kan nå vidt, og oven i købet meget vidt.

At Statsbibliotekets fåtallige personale i løbet af utrolig kort tid efter 1902 og på et meget svagt grundlag kunne få et bibliotek til at fungere, var omend ikke i strid med naturlovene så dog i strid med de teorier, man dengang og nu kan læse om i bibliotekshåndbøger og andre steder. Man gjorde simpelthen det, man normalt ville kalde det umulige, men man gav sig ikke tid til at undersøge, om det var umuligt, man gjorde det bare!

Statsbibliotekets sidste jubilæumsskrift udmærker sig ved en forbilledlig redaktion og tilrettelæggelse; til trods for, at man i et historisk jubilæumsskrift nødvendigvis må have statistikker og meget andet, for den almindelig læser lidet tiltrækkende stof, har man formået at skabe et værk, der giver et levende indtryk af biblioteket og dets mange aktiviteter. De mange morsomme og kuriøse indslag i bogens brede margener i form af gamle annoncer, vittighedstegninger og meget andet tjener i høj grad til at gøre bogen oplivende og ligefrem underholdende; så også i så henseender er jubilæumsbogen ud over det almindelige og

kan tjene som model for andre institutionsskrifter.

Bemærkelsesværdigt er det også, at man i modsætning til de fleste andre jubilæumsskrifter ikke nøjes med at lade institutionens egne folk komme til orde; man har også villet høre brugernes røst. Det har givet professor H.P. Clausen lejlighed til en række lige så relevante som alment gyldige bemærkninger om samhörighed mellem forskningsbiblioteker og forskningsmiljø, om samspillet mellem bibliotek og brugere. Clausen giver ovenikøbet brugerne en formaning om at interessere sig lidt mere for, hvad der hændes forskningsbibliotekerne bl.a. med hensyn til nedskæringer. »Det er ikke uden videre givet, at forskningsbevillinger altid skal prioriteres højere end biblioteksbevillinger«, hvad i hvert fald enhver biblioteksmand vil give H.P. Clausen ret i.

I kapitlet, Billeder af et godt studiemiljø, giver magister Viggo Jørgensen sit indtryk af Statsbiblioteket som forskerens daglige værksted; der vanker megen ros og kun lidt ris, og ved læsningen får man ærlig talt den tanke, om ikke det ville være sundt, hvis alle biblioteksfolk blev tvunget til en måned eller to f.eks. hvert andet år at være lånere for derved at få lejlighed til at se biblioteket og dets metoder fra den anden side af skranken.

Jubilæumsskriftets to redaktører, overbibliotekar Karl V. Thomsen og førstebibliotekar Ejgil Søholm har skrevet hver sit afsnit om bibliotekets historie helt fra 1902, og bibliotekets arkitekt C.F. Møller giver et godt bidrag til den nuværende bygnings forhistorie, en forhistorie, der ligesom for de fleste andre danske forskningsbiblioteker har været både lang og trang.

Forskningsbibliotekar Niels Chr. Nielsen giver en udmærket analyse af bibliotekets lån både til universitets- og folkebiblioteker, lånerkredsen m.v., ligesom bibliotekets klassifikationsspecialist, Erik

Buus introducerer bibliotekets systematiske katalog.

Sidst skal nævnes spidsartiklen, skrevet af forhenværende overbibliotekar Emanuel Sejr, der skildrer bibliotekets forhistorie, altså tiden fra de første tanker kom frem om et bibliotek i Jylland, til Statsbiblioteket kunne indvies i 1902.

Med denne artikel er der en naturlig overgang til en omtale af overbibliotekar Sejrs store erindringsværk: *Biblioteks- og Kulturliv i Århus*, som i 1977 blev udgivet af Århus byhistoriske Udvalg.

Der er tale om et memoireværk af høj kvalitet og om et fremragende bidrag til belysning af århusiansk kulturhistorie i mere end et halvt århundrede, og ovenikøbet et halvt århundrede, der har betydet overordentlig meget for hele byens udvikling.

Sejr blev knyttet til Statsbiblioteket i 1913 som 22-årig stud. mag. og virkede her i ikke mindre end 44 år, siden 1936 som overbibliotekar, og det er derfor helt naturligt, at omtalen af biblioteket, dets problemer og personkreds med overbibliotekar V. Grundtvig i spidsen, optager en stor del af bogen.

Man får førstehånds oplysninger om Statsbibliotekets kamp for at hævde sig som videnskabeligt bibliotek, og dermed et godt indblik i ikke mindst 1920'ernes bibliotekspolitik, og dertil får man en række ofte noget nærgående, men altid redelige og præcise karakteristikker af den generation af medarbejdere, som satte deres præg på biblioteket i dets første halve hundrede år.

Det var karakteristisk for mange af disse medarbejdere, der jo kom til biblioteket med vidt forskellig baggrund, at de i høj grad følte sig forpligtet til ikke at isolere sig bag bibliotekets mure, men at tage del i byens kulturliv på forskellige fronter.

Sejr er i så henseende ikke nogen undtagelse, tværtimod; han har i årenes løb deltaget i næsten alle sider af det århu-

sianske kulturliv, og i hans skildringer af musikliv, teaterliv, lokalhistorie, journalistik og meget andet kommer man langt omkring i det århusianske og møder en lang række af byens kendte personligheder. Meget charmerende er Sejrs omtale af hans forsøg i krigsårene på, sammen med Hans Hartvig Seedorff og boghandler Rasmus Naver, at arrangere litterære soireer i Århus, eller sammen med andre i 1918 at udgive en århusiansk »Blæksprutte« kaldet »Skorpionen«, ligesom han sammen med komponisten Frede Bertelsen optrådte i musikalsk-litterære aftener i omegnens forsamlingshuse.

Sejr omtaler, at hans interesse for lokalhistorien oprindeligt var af meget økonomisk art, idet han i betragtning af, at begyndelseslønnen ved Statsbiblioteket var 66 kr. om måneden, var nødt til at skaffe sig ekstraindtægter ved at skrive i aviserne. På den måde kom han ind i det lokalhistoriske arbejde, som siden har båret så overordentlig rige frugter i form af en lang række fremragende større og mindre publikationer, avisartikler i hundredvis og meget mere. Sejrs store lokalhistoriske materiale, som nu findes på Statsbiblioteket, vil for al fremtid være et enestående kildemateriale for enhver Århushistoriker.

Selv om Sejrs beskedenhed heller ikke fornægter sig i hans erindringsbog, får man dog alt i alt et tydeligt indtryk af hans betydning ikke alene for biblioteket, men også for kulturlivet i den by, hvor han så aktivt har virket siden 1913. At Sejr i 1962 blev udnævnt til æresdoktor ved Århus Universitet må næsten forekomme som en selvfølge.

Men Sejrs tilknytning til Århus går længere tilbage end til 1913, nemlig til 1904, da han som 13-årigt landsbybarn blev indskrevet som elev i Katedralskolens 2. mellem, og på mere end et halvt hundrede sider giver Sejr et fængslende indblik i Katedralskolen og dens lærer-

kreds i årene før 1. verdenskrig. Et skolehistorisk afsnit af meget væsentlig betydning, skrevet med sympati og varme, og ikke, som man ofte ser i skoleerindringer, præget af en negativ holdning.

Sejr fortæller ikke ukritisk, men altid meget præcist om mange af de lærerpersonligheder, som for senere elever i Katedralskolen var mere eller mindre sagnomspundne.

Nævnes kan bl.a. rektor Vaupell, lektor Sveinbjørnsson, overlærerne Stegmann, Lorentzen, Meldal og Engell, sanglærerinden Susanne Saabye samt lektor K.G. Brøndsted, og sidst men ikke mindst Olaf Hansen, der naturligvis blev den lærer, Sejr følte sig nærmest knyttet til.

Som allerede fremhævet, er Sejrs erindringsbog præget af en række afrundede skildringer af de personer, som har betydet noget for ham, og der er da også af den grund et særligt kapitel om bl.a. ungdomsvennen Marinus Børup, og Richardt Gandrup og Helge Topsøe-Jensen, ligesom også et særligt kapitel er viet to københavnske overbibliotekar-kolleger Carl. S. Petersen og Svend Dahl, som i øvrigt var Sejrs modstandere i den store bibliotekskommission i 20'erne, men samtidig var, eller blev, hans nære venner; også persongalleriet i teater- og musikverdenen får sin omtale.

Sejrs bog er mere end et førstehåndsbidrag til belysning af biblioteks- og kulturlivet i Århus. Hvad der giver den en særlig værdi og en almen betydning er de mange personlige og meget smukke afsnit om f.eks. det stilfærdige lærerhjem i Nølev, om de vanskeligheder og problemer, et landsbybarn kommer ud for ved at blive flyttet først til et århusiansk og derefter til et københavnsk miljø, og om ungdomsårenes melankoli og ensomhedsfølelse. På et højt menneskeligt og litterært plan er også kapitlerne om hustruen Harriet og om det at blive gammel.

Sejrs erindringer er ofte seriøse, af og

til lidt drilske, men altid skrevet med humor og en velgørende moderat åbenhed. Bogen er fra først til sidst præget af klogskab og af den menneskelige varme og charme, som personligheder af Sejrs slags udstråler.

Palle Birkelund

Per Sundbøl: *Dansk Islandspolitik 1913-1918*. (Odense Universitetsforlag, 1978). 154 s.

Fra enevældens afskaffelse i 1848 og indtil 1918 var Islands statsretslige forhold til Danmark en alvorlig belastning mellem de to folk. Altinget havde således aldrig anerkendt Junigrundloven som gældende for Island, idet man fandt, at Islands forbindelse til Danmark alene var knyttet til kongen. I 1871 vedtog Rigsdagen en lov om »Islands forfatningsmæssige stilling i Riget«, men heller ikke denne blev anerkendt i Reykjavik. Slutfasen i den stadig mere bitre strid kulminerede under Første Verdenskrig og førte i 1918 frem til vedtagelsen af den Dansk-islandske Forbundslov.

Det er forfatterens mål at klarlægge Forbundslovens tilblivelse som et dansk politisk problem og herunder beskrive, hvordan den danske politik blev udformet og stærkt omlagt i årene 1913-18. Forfatteren konkluderer, at den danske Islandspolitik blev til som en reaktion på de islandske krav. Han beskriver, hvordan man i 1913 betragtede Island som en uadskillelig del af det danske rige, mens man allerede 5 år senere havde bevæget sig så langt, at Island blev accepteret som en suveræn stat i forbund med Danmark. Forfatteren inddrager en lang række aspekter i sin undersøgelse. Zahles ønske om en moderne og mere demokratisk grundlov samt Første Verdenskrigs stærke ideer om national selvbestemmelsesret m.m. Et nej til de islandske krav ville politisk kunne vendes imod ministeriets større politiske ideer og mål.